

ACC. N:R M. 16149:1-3.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Alfred Larsson, Skåbergsjö*
Härad: *Phytts* Berättare: " " "
Socken: *Fru Alstad* Berättarens yrke: *smedmästare*
Uppteckningsår: *1963* Född år *1883* i *Fru Alstad*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Räfsor och räfning. s. 1-3.

LuF 120

20/2-63

M. 16149:1.

ACC. N:R M. Svar till LUF 120

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

1) Den kallades Riva. 2) Riveskaftet. 3) Rivehuvudet 4) Rivepingana.

5) Rivebågana. 6) Trärivorna och Järnrivorna, eventuellt hö och sädes-
stubbsriva 7) inget särskilt namn därutöver vad jag känner till.

Skaft, i regel av Fure eller björk - Cirka 1200 m.m. långt på en vanlig
och avsmalnande mot ändan, på trärivan var den till trädrivan i tjoc-
ka ändan fyrkantig, vilket böjades cirka 150 m.m. ovan bågen, fälldes
i regel halv i halv vid sammansättningen med huvudet och fästes med
spik eller nagel. Andra möjligheter fanns också. På Järnrivorna en smidd
s.k. dulla, denna var smidd i spitsig form, och skaftet till spitsades
i förhållanden därtill, drevs in och fästes med ett spik eller en liten
skruv. Huvud olika träslag, helst rakväxta, olika, både rake och lite
vackert svängda olika längder från 200-400 m.m. i så klad höstrivor
till och med längre, både raka och mindre avsmalnande. För studium i
närbild rekommenderar jag en titt ner på Kulturen, där finns säkert
olika typer i den vägen. Pinnarna, fur-björk till och med bok, i regel
fastsättning genom kilning, rätt vinkel. Stålpinnar har jag aldrig sett
på någon träriva. Bågar träslag rakvuxen björk, pile, hassle, m, fl. vilket
gjordes för hand, ingen ändring på fasongen. Göingerävsorna var i regel
alltid målade i någon lysande färg. Nej. Mestadels var det någon sorts
utsärning på fyrkantiga delen av skaftet. Obekant. Fästmörävsor förekom
mycket i mina pojkar, med såväl utskärning av människobild, ett hjärta
eller dylikt. Allt antagligen i förhållande till de inre känslorna för
vederbörande part. Där dylika överlämnades var det väl mest Hedrande
om vederbörande själv utarbetad saken.

Aug 120

fortsättning

ACC. N:R M. 16149:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Trärivorna av grövre typ begagnades vid allt höstarbete. Nej.
Någon sorts hästrävsa har nog funnits i alla tider. Dessa gjordes av
bya smederna, var väl en sex fot breda, pinnarna var gjorda av platt-
järn, med en dubbel klycka med ett hål i varje för fastsättning med
ett rundjärn, lika långt som rivans bredd. De Amerikanska rävsorna
importerades nog i förening med Avläggare Självbindare på 1880-
1890 talet. De himmasmida rävsorna fick kusken vackert gå på kefter
och genom en jänstyva å vilket fanns ett handtag, vilket han fick dra
neråt till sig för tömning. De utländska släprävsorna kom nog vid
samma tid som övriga utländska maskiner. Drogs av häst. Hemslöjd å
dylika är det nog ingen som begagnar sin tid till i dagens läge.
Känner ej till någon särskild rävsmakare. Rävslgningen sköttes säkert
hemma. Allt eftersom den blev behandlad. Konsten att rävså, kan väl knappast
besvaras på annat sätt än, tag själv en rävså och begåna den på grus-
bana, eller föreställ att ni rullar mejad säd på stubbfält, så blir
den frågan besvarad. De var väl olika när de fick börja, för min egen
del fick jag börja då jag var tio år. Mest fruntimmer å hösten, men
klart båda parter. Kvinnorna var nog säkrast. Höstkararna begåna ju
lien vid hösterna. Om blåsor förekom sköttes de väl på samma sätt som
i denna tid. På mindre lantbruk var det ett vanligt bruk att var och
en hade sitt märke på sitt handredskap. Rävsnig av löv och ris på
markerna har jag aldrig varit med på. Höet vändes i regel med hötju-
gor. Om de rävsade höhyrna, efter uppsättning var de nog mycket nog-
granna. Händrävsan är säkert borta vid hösterna nu för tiden. ~~å ena~~

I viss mån å småbruk. Upphörde då lantbruksrationaliseringen tog vid. På trösklogen begagnades en lätt trärävsa. Där en eller två rävsor fanns, var den i regel upp ställd i en krok med huvudet uppför. Där många fanns var en särskild ställning uppspikad på bjälkar i taket, där de förvarades liggande på två läkten.

Att mycket skämt med gömmande av varandras grejor, förekom mycket i den s.k. gamla goda tiden, tiden värderades ju mycket litet sv arbetsfolket och att någon anmärkning från arbetsgivarens sida sällan kom ifråga. I regel var han lika mycket intresserat av det som vederbörande parter. Denna var ju i regel alltid själv med då större arbete förekom vid hö och sädeshöst. Arbetet börja liksom nu på fälten, men arbetsdagen börja i regel halv fem, för kvinnfolken med mjölkning, samt lagning av frukost ~~vilken~~ om man kan kalla det lagning, den bestod av sill och potatis, samt mjölk och denna avåts klocken sex. Karlarna slipa lierna och uträtta en del andra arbeten om morgnarna. Lillemidda bestods klockan 9 vilken bars ut i en korg. Middag tolv och vila till halv två. Meafton bestod också av en flttamad med pålägg av gås eller dylikt och avåts klockan fem. Arbetet slutade halv åtta, då serverades skäred mjölk och bart groft bröd.

M. 16149

Brif. uppt.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

L U F 120

RÄFSOR OCH RÄFSNING

De handgjorda träräfsorna börjar bli ovanliga, liksom bruket att räfsa för hand. Folklivsarkivet vill genom denna frågelista söka inhämta upplysningar rörande räfsor och räfsning. Därest frågorna rörande räfsans konstruktion är svåra att besvara kanske Ni kan ge oss hänvisning till någon räfsmakare i Ederbygd som kan ge bättre besked. Fotografier och teckningar är även välkomna.

BENÄMNING

Vad kallades räfsan på Edert bygdemål? Skaftet? Huvudet vari pinnarna är fästa? Pinnarna? Eventuella bågar mellan skaftet och huvudet? Hade räfsorna olika benämningar beroende på användningen eller vem som använder dem, (t. ex. bäreriva, stäckeriva, fruntimmersriva, barnriva, slättboriva)?

Vilka uttryck användes för att räfsa? Vad kallades den som räfsade (räfserska, rakesa etc)?

KONSTRUKTION

Skaft: Virke? Ungefärlig längd? Rakt eller avsmalnande mot änden? Kluvet eller rakt i nederdelen? Nyttjades tidigare själva vuxna trädklykor till skaft?

Huvud: Virke? Ungefärlig längd? Rakt, svagt böjt, starkt böjt? Jämntjockt eller avsmalnande mot ändarna? Fäst i skaftet med träpluggar eller spik? Plåtskoning vid fästpunkten?

Pinnar: Virke? Ungefärlig längd? Antal per räfsa? Var de handtäljda, slagna genom s.k. tutor eller svarvade? Var hålen för pinnarna raka eller koniska? Stack pinnarna upp ett stycke

Bågar: Därest bågar nyttjades som stag, vilket virke användes härför? Hur många bågar hade räfsan? Är det bekant om bågarna böjdes för hand eller om man använde särskilda spännställningar härför? Har räfsans konstruktion förändrats i mannaminne?

DEKORATION

Var alla räfsor målade? Förekom det att man tjärade räfsans nederdel? Vilken färg var allmänast? Hade varje tillverkare sin färg? Förekom någon form av ornering såsom "rosor" etc? Var dessa målade för hand eller påstämplade? Brukade man måla om gamla räfsor?

Var räfsorna tidigare prydda med karvsnitt eller andra utskärningar? När upphörde detta?

Har det i Eder bygd förekommit att man haft särskilt vackert utsirade s.k. fästmöräfsor? Kunde de vara prydda med en utskuren "ärta" eller med en liten spegel? Tillverkades de av fästmannen själv eller beställde han dem hos en räfsmakare? Brukade sådana räfsor användas eller var de blott som minne och till prydning? Finns någon sådan räfsa bevarad i Eder trakt? Är det bekant om fästmöräfsor förekommit på annat håll?

OLIKASLAG AV RÄFSOR

Brukades blott en räfstyp i Eder bygd (t. ex. med kluvet skaft eller med bågar) eller kunde man använda olika typer jämsides? Användes olika räfstyper till olika ändamål? Brukades räfsor av särskild typ för bindning av säden eller för att bära hö med?

Är det bekant när man började använda hästräfsa i Eder bygd? Hur såg de första hästräfsorna ut? Vem tillverkade dem? Vilka var de första som började använda hästräfsor i Eder trakt? Användes de från början både vid slåttern och på stubbåkrarna? När började de amerikanska hästräfsorna med höga hjul och böjda stålpinnar brukas? Nyttjas dessa ännu? För vilka ändamål?

Brukades särskilda räfsor för tångtäkt? Vid sjögräs- eller frakenslåttern? Vid mossstäkt för att riva loss mossan med? För att hölja över jorden vid rågsådd? För att raka ut gödseln i fähuset?

TILLVERKNING

Tillverkas alltjämt räfsor till husbehov på någon gård i Eder bygd? När upphörde detta bruk i bygden? Tillverkas räfsor av någon gammal gubbe i trakten för byns eller socknens behov? Gör han blott räfsor eller även andra redskap? Tillverkas de av räfsmakare i skogsbygden? Är det bekant om någon särskild trakt utmärkt sig för många eller goda räfsmakare i äldre tid? Finns ännu någon utövande räfsmakare i Eder trakt (namn och adress)?

Den som har kännedom om själva tillverkningsförloppet kan lämna en utförlig beskrivning härav liksom av de verktyg som därvid användes. Särskilda brännjärn för pinnhålen?

Brukade man själv laga söndriga räfsor eller anlidade man räfsmakare härför? Medförde man reservpinnar vid slåttern eller skar man till dem på platsen av någon trädkvist? Hur länge ansåg man att själva räfsan (ej pinnarna) kunde hålla?

INKÖP

Beställdes räfsan i förväg av tillverkaren? Köptes de av kringvandrande försäljare? Varifrån kom dessa? Köptes de på marknader? Var, när och av vem? Sålde räfshandlarna även andra slöjdalster? Brukade man som regel köpa någon ny räfsa varje år? Kunde man köpa lösa skaft, huvud och pinnar? Vad brukade räfsorna respektive de olika delarna kosta? Valdes räfsorna med omsorg? Vilka egenskaper borde en god räfsa ha?

När började lanthandlarna sälja räfsor? Tillhandahålles ännu handgjorda träräfsor av någon handlare?

Skar man efter tillverkningen eller inköpet av en räfsa in sitt ägaremärke i räfsan? Skar man även in eller målade årtalet för anskaffningen?

Vid vilken ålder började man få vara med och räfsa vid slåttern? Ansågs räfsning som speciellt kvinnfolksgöra eller räfsade även manfolk? Fordrades särskild färdighet? Utmärkte sig somliga som särskilt goda räfserskor? Brukade man räfsa ikapp vid slåttern? Blev den som vann eller kom sist på särskilt sätt utmärkt? Vad ansåg skogsbygdens folk om slättbons förmåga att räfsa?

Ställde man särskilda krav på att räfserskorna skulle räfsa rent eller fort? Hur många slätterkarlar skulle en duktig räfserska kunna räfsa efter? Känner man sådana uttryck som att räfserskan jämt skulle ha "sju tappar hö i vädret"? Ansågs räfsningen vara ett särskilt tröttande arbete? Hur undvek man att få blåsor i händerna vid räfsningen?

ANVÄNDNING

Brukade varje räfserska använda en bestämd räfsa? Fick lejda räfserskor själv hålla sig med räfsa eller tillhandahålla dessa av arbetsgivaren?

Brukade man om våren räfsa undan löv och ris i slättermarkerna? Vad kallades detta? Användes särskilda räfsor här för? Utfördes detta arbete både av kvinnor och män? När upphörde bruket?

Beskriv hur man plögade räfsa samman och breda gräset vid slåttern. Brukade man vända höet med räfsa eller nyttjades hötjuga här för? Hade hötjugorna i Eder bygd två eller tre "horn"? Brukade man skjuta ihop höet med räfsan upp och nedvänd? Brukade man med räfsans hjälp bära höet till stackar eller hässjor? Brukade man kamma hösåtarna med räfsa så att de lättare motstod regn? Brukas allt jämt handräfsa vid slåttern?

Beskriv räfsans eventuella användning vid sädesbärgningen. Användes den både när man mejade emot det stående säden och när man mejade ifrån så att den skurna säden kom att ligga på stubbåkern? Brukade man räfsa stubbåkern med handräfsa? När upphörde detta bruk?

Brukades räfsan även på trösklogen? Användes därvid nå-

FÖRVARING

V_ar och hur förvarades räfsan då den ej användes? Sökte man förhindra, att räfsan "slog sig"? Hur brukade man bära räfsan på väg till och från slätterängarna? Fick man inte släpa räfsan efter sig på ängen? Varför? Hur borde en räfsa läggas eller ställas då man tillfälligt lämnade den ifrån sig vid slåttern?

ÖVRIGT

Har Ni ytterligare något att meddela om räfsor och räfsning? T. ex. hur man efter räfsans läge tog tecken och tydor? Skämt om räfsan och dess delar? Förekom det att man gömde räfsorna för varandra vid slåttern eller trasslade ihop dem för sköjs skull?

Februari 1963